

Η ΜΟΝΑΔΙΚΗ ΜΑΣ ΕΛΠΙΔΑ: Η ΑΝΑΡΑΓΩΓΙΑ Του Δημήτρη Μπάκα

Κύριο χαρακτηριστικό της εποχής μας η απέραντη πολυπλοκότητα. Η κοινωνία μας έχει «μαζικό» χαρακτήρα. Η δημοκρατία από τη φύση της είναι πολύπλοκο πολίτευμα με σύνθετες σχέσεις και απαιτήσεις. Οι πηγές πληροφοριών άπειρες. Η διάδοσή τους ακαριαία. Η προσέγγιση της αλήθειας είναι σχεδόν αδύνατη. Και οι ειδικοί ακόμη, δεν μπορούν να περιγράψουν με σαφήνεια και ακρίβεια το **όλο** μιας κατάστασης. Νομίζουμε ότι αντιλαμβανόμαστε τα θέματα, αλλά αυτό συνήθως είναι μια πλάνη. Το άτομο, ονομαστικά ελεύθερο, πρακτικά είναι δέσμιο των ανεξάντλητων επιλογών. Αισθάνεται απομονωμένο, παρά το ότι ζει σε μεγάλους ανθρώπινους σχηματισμούς. Η αίσθηση του χρόνου έχει αλλάξει, τα θέλουμε όλα **«εδώ και τώρα»**. Η **ωρίμαση** άγνωστη. Η αβεβαιότητα είναι, ουσιαστικά η μόνη βεβαιότητα! Πλήρης σύγχυση και ανημποριά. Οι «σωτήρες» που αναζητούμε, τη μια στιγμή, μετατρέπονται γρήγορα σε επάρατους «δαίμονες».

Η ανασφάλεια και ο φόβος είναι σήμερα πολύ πιο έντονα από ποτέ και η ευτυχία των πολλών συνεχίζει να είναι «όνειρο απατηλό».

Θεραπεία άμεση, μονομερής και λυσιτελής δεν αναμένεται από εξωτερική, μεταφυσική, πηγή. Η όποια λύση πρέπει να δοθεί, μόνον, από τον Άνθρωπο, που είναι, ουσιαστικά, ο μόνος υπεύθυνος για τα προβλήματά του. Αν αντέξει στις τεράστιες προκλήσεις των καιρών έχει καλώς, ίσως υπάρξει μέλλον πιο φωτεινό, άλλως τα σύννεφα της απελπισίας και της δυστυχίας θα σκιάζουν τη ζωή όλων μας. Μοναδικές του δυνάμεις στον ανηλεή αγώνα επιβίωσης, είναι οι **συνάνθρωποι**, με τους οποίους πρέπει να μάθει να ενεργεί **αρμονικά** και ο **εαυτός** του, τον οποίο πρέπει να προετοιμάσει κατάλληλα.

Ευτυχώς έχει το μεγάλο ευεργέτημα από τη φύση του. Είναι homo educandus ήτοι επιδεκτικός **παιδείας**, ήτοι: **διδασχής, εκπαίδευσης, αγωγής και καλλιέργειας**. Δρόμος σωτηρίας μοναδικός, αλλά ανηφορικός, δύσκολος και λίαν επίπονος.

Η Παιδεία[καλλιέργεια και εκπαίδευση] μια **επίδραση**, που έχει την ίδια πηγή του **ένστικτου της γονικής φροντίδας**. Υπέρτατη ανάγκη να μπορέσει ο άνθρωπος να αντιμετωπίσει με **αυτάρκεια** τα προβλήματα, που προκύπτουν από το φυσικό και ανθρώπινο περιβάλλον. Τελικός σκοπός η επιβίωση του ανθρώπινου είδους.

Δεν είναι η απλή συσσώρευση πολλών γνώσεων η Παιδεία. Είναι κάτι πολύ βαθύτερο και μονιμότερο. Οι πληροφορίες και οι γνώσεις, σχεδόν, σύντομα ξεχνιούνται. Ευτυχώς θα λέγαμε. Παιδεία είναι εκείνο που μένει, αφού «ξεχαστούν» οι γνώσεις! Είναι το καλά «ακονισμένο» μυαλό, η ισχυρή κριτική δύναμη της προσωπικότητας, ώστε να μπορεί να βρίσκει, πίσω από τα επιφανόμενα την «αλήθεια». Είναι επίσης μια λεπτά καλλιεργημένη ευαισθησία, που ρυθμίζει το εσωτερικό μας «χάος», τα συναισθήματά μας. Τέλος είναι η ρωμαλέα εσωτερική δύναμη των αξιών για ανάληψη της ευθύνης ηθικών πράξεων.

Με την αγωγή «χαλυβδώνεται» η ανθρώπινη **ύπαρξη** και αντέχει στα ανηλεή χτυπήματα της ζωής, που δεν είναι διασκεδαστικό παιχνίδι, αλλά γεμάτη από σοβαρότητα «παιχνίδια». Οι αντοχές αποχτιούνται με τη βάσανο και όχι με την καταβολή της ελάχιστης προσπάθειας. Με τον πόνο[κόπο] της συνεχούς άσκησης στα δύσκολα παιδευτικά μονοπάτια. Είναι άλγηση και αγώνισμα η όλη παιδεία. Όταν την «ερωτευθούμε», όμως, γίνεται ένα «παραγωγικό» παιχνίδι. Αξίζει πάρα πολλά.

Ο άρτια παιδευμένος άνθρωπος αισθάνεται την πληρότητα. Έχει υψηλό βαθμό αυτοεκτίμησης και αυτοπεποίθησης. Γνωρίζει καλύτερα και δεν φοβάται την πραγματικότητα. Εξοικειώνεται με τις δυσκολίες. Απελευθερώνεται από δεισιδαιμονίες και προλήψεις. Ευχαριστιέται το πλάσμα του εαυτού του προς τους

συνανθρώπους του, τους οποίους αγαπά και τους εμπιστεύεται, γιατί νοιώθει, ότι και εκείνοι τον αγαπούν. Αισθάνεται αυτάρκης και αποτιμά τους κινδύνους στα μέτρα τους και όχι σε μεγέθυνση. Δεν άγχεται για πιθανά προβλήματα, αλλά μόνο για τα πραγματικά. Επιλέγει τις πραγματικές ανάγκες και όχι τις πλασματικές, που του δημιουργούν, όσοι τον θεωρούν, καταναλωτικό ον, χωρίς νου και κρίση.

Τα άλυτα προβλήματα της ζωής τα υπολογίζει στις σωστές διαστάσεις τους και δεν τα ξορκίζει. Τα παλεύει με όση ενέργεια έχει αποκτήσει με την παιδεία του και δέχεται τα όριά του στις φυσικές τους διαστάσεις.

Η ποιοτική παιδεία είναι, λοιπόν, **βασική αξία**, από την οποία αναδύονται και οι άλλες αξίες. «**Η παιδεία παράγει όλα τα αγαθά**» [Σωκράτης]. **Αντίθετα η ελλιπής παιδεία προκαλεί οδυνηρές συνέπειες**. Πειστικότητα παράδειγμα η κρίση που βιώνουμε. Στο βάθος της κρύβεται το μεγάλο **έλλειμμα** της Παιδείας.

Τι πιο πειστικό **κίνητρο** προσωπικής δράσεως για μια γόνιμη καλλιέργεια!

Μέχρι την τελική φάση της αυτοπραγμάτωσης διακρίνουμε δύο στάδια παιδείας:

- Την **Παιδαγωγία** [για την νεανική ηλικία]. Ουσιαστικά έχει απομείνει μόνο η εκπαίδευση για επαγγελματική εξασφάλιση. Η καλλιέργεια είναι ελλιπέστατη.
- Το στάδιο της **Ανδραγωγίας [andragogy]**, [*Ανδρας, με την ομηρική έννοια του ανθρώπου, «Δίας πατήρ ανδρών τε και Θεών»*], το οποίο αρχίζει, όταν ο νέος αποκτήσει και προσωπικές εμπειρίες και μπορεί να συμβάλλει σταδιακά στην αγωγή του. Συνεχίζεται δια βίου.[Η έννοια είναι, μάλλον, άγνωστη στη χώρα μας. Σε πολλές χώρες υπάρχουν ειδικά ινστιτούτα ανδραγωγίας].

Ο ανθρώπινος εγκέφαλος ενεργεί, ως σύνολο και έτσι αναδύεται η όλη πνευματική του λειτουργία. Για λόγους μεθοδολογικής προσέγγισης διαχωρίζουμε την ανθρώπινη συνείδηση σε ειδικούς χώρους. Για μια άρτια ανθρώπινη προσωπικότητα πρέπει να ικανοποιηθούν ολόπλευρα και αρμονικά όλες οι έμφυτες αξιολογικές τάσεις και προδιαθέσεις της ψυχής του με τη βίωση των αντίστοιχων αξιών.

Είναι, όμως, ανθρωπίνως αδύνατο να επιτευχθεί ταυτόχρονα αυτή η αρμονική σύνθεση με τον άπειρο αριθμό των αξιών. Μια προσέγγιση ικανοποιητική, εκτιμάται, ότι επιτυγχάνεται με τη σύνθεση, σταδιακά και αναλογικά πάντοτε, των τριών **ρυθμιστικών αξιών, της αλήθειας, του κάλλους και του αγαθού**. Αυτή η σύνθεση προτείνεται, ειδικά για την ανδραγωγία, ως **χρυσός κανόνας**. Επάνω στο βάθρο αυτών των ρυθμιστικών αξιών, εδράζονται οι λοιπές αξίες της ελευθερίας, του έρωτα, της αγάπης, του σεβασμού, της εμπιστοσύνης, της εκτίμησης, της ιερότητας. Η πραγμάτωση των αξιών σημαίνει και την αυτοπραγμάτωση και αυτοδιαμόρφωση της προσωπικότητας του ανθρώπου, ως ενιαίας αρμονικής ολότητας. Τότε μιλάμε για απόκτηση των αντίστοιχων **αρετών** ικανοποίησης των αξιών. Είναι οι αρετές τα χαρίσματα και ικανότητες, που αναπτύσσονται κυρίως με την άσκηση δια βίου.

Οι **βασικές αρετές** της σύγχρονης προσωπικότητας του ατόμου είναι οι παρακάτω:

- **Η αυτοεκτίμηση**, που προϋποθέτει την **αυτογνωσία**.
- **Η ενσυναίσθηση [empathy]**: Το χάρισμα να διεισδύει πνευματικά, νοερά και αισθητικά, στο «είναι» των άλλων ανθρώπων και όντων. Είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την ανάπτυξη – οικοδόμηση ενός ηθικού κώδικα και συνιστά τον κύριο μοχλό για δημιουργία σχέσεων και δεσμών μεταξύ των ανθρώπων.
- **Η ικανότητα [τακτ] της κρίσεως**.

Είναι η ατομική ικανότητα για προσέγγιση της αλήθειας. Δυστυχώς λόγω της πολυπλοκότητας των θεμάτων δεν είναι πάντοτε δυνατή η άμεση σύγκριση της «αλήθειας» με το «ψέμα». Συνήθως συγκρίνουμε μια αλήθεια με μια άλλη

αλήθεια και έτσι προκαλείται σύγχυση. Είναι καθημερινό το φαινόμενο, ειδικά και στα πολιτικά και οικονομικά θέματα, που είναι τόσο πολύπλοκα, αλλά όλοι μας θέλουμε να έχουμε γνώμη. Διαπιστώνεται ότι ο καθένας «ειδικός» έχει τη δική του «αλήθεια». Η ικανότητα επιλογής της αλήθειας είναι πραγματικό ταλέντο, αλλά και αρετή που αποχτιέται με διαρκή εξάσκηση.

Ουσιαστικά αποτελέσματα έχουμε μόνον σε συνεργασία με πιο ειδικούς, αρκεί να « αλληλο-αντιλαμβανόμαστε». Και αυτό είναι ένα άλλο μεγάλο κατόρθωμα.

Η καλλιέργεια θυμικού και αναζήτηση του ωραίου.

Ο χώρος των συναισθημάτων είναι η πηγή της κινητήριας δύναμης της συνείδησης. Για την ανθρώπινη προσωπικότητα, το συναίσθημα είναι, ό,τι το καύσιμο για τον καυστήρα. Κανένας άνθρωπος δεν έζησε ποτέ με φρόνηση, χωρίς να χρησιμοποιήσει τη διάνοια, αλλά και κανένας άνθρωπος δεν έζησε πραγματικά, χωρίς το συναίσθημα του «ωραίου». Οι αξίες της ζωής φυτρώνουν στο συναισθηματικό κόσμο μας. Η καλλιέργειά τους επίπονη. Η ευγένεια, ο αλληλοσεβασμός, η ανεκτικότητα, η ευπρέπεια και η αρχαιοελληνική «φιλανθρωπία» συνιστούν τεράστια δύναμη για τις ανθρώπινες σχέσεις.

- **Αρετή του συνυπάρχειν [amae].**

Είναι η ικανότητα για αρμονική συμμετοχή, ώστε ένα απλό άθροισμα να μεταστοιχειωθεί σε ενιαίο «όλο». Τότε το όλον λαμβάνει μορφή και νέο δικό του περιεχόμενο. Τότε το συνονθύλευμα μετουσιώνεται σε ομάδα, Οικογένεια, Κοινωνία, Έθνος και Πατρίδα. Τότε νοιώθουμε τον άλλο, ως εαυτό. Τότε στην αξιοπρέπεια του άλλου καθρεφτίζουμε τη δική μας αξιοπρέπεια και κάθε περιορισμός δικός μας είναι έκφανση και αποδέσμευση εσωτερικής μας ελευθερίας. Τότε αναδύεται η ειλικρινής αγάπη και τα προβλήματα γίνονται πιο ευεπίλυτα. Είναι τότε που νοιώθουμε το υπέροχο συναίσθημα, ότι **ανήκουμε σε ένα σύνολο, στο οποίο επιθυμούμε να ανήκουμε αλλά και εκείνο μας αγκαλιάζει, ως μέλος του. [amae].**

Τα βασικά βήματα ανδραγωγίας:

- Αναζήτηση του μέτρου και των αρμονικών αναλογιών.[Η αναλογία της χρυσής τομής, ίσως, συνιστά «πανάκεια»].
- Εξάσκηση στην προσέγγιση των αξιών: **αλήθειας, κάλλους και αγαθού.**
- Αναλογική εφαρμογή του «**χρυσού κανόνα**»:[αλήθεια, κάλλος, αγαθό].
- Καλλιέργεια της ενσυναίσθησης και του αρμονικού **συνανήκειν.**

Πρακτικός χαρακτήρας της αγωγής: Χωρίς εφαρμογή και πράξη, που σημαίνει πέρασ, κάθε καλλιέργεια θεωρείται ημιτελής. Το παράδειγμα είναι ο μοναδικός πειστικός τρόπος μετάδοσης της αγωγής, γιατί μόνον η συνέπεια λόγων – πράξεων εμπνέει την εμπιστοσύνη μεταξύ διδάχου και διδασκομένων.

Η ολιστική δόμηση του ατόμου, η **ανδραγωγία**, συνιστά, όθεν, την ύψιστη τέχνη της Ζωής. Είναι μια συνεχής δια βίου προσαρμογή. Ένα άλγημα ευγενών αξιών. Είναι η «βασιλική» Τέχνη, που μορφοποιεί το ωραιότερο έργο τέχνης της Πλάσης, **τον Άνθρωπο. Ουσιαστικά είναι η ίδια του η Ζωή.** Με αυτή γράφει την ιστορία του. Μόνο ο άνθρωπος συμβάλλει με τη θέλησή του στην αυτοπραγμάτωσή του. Απαιτείται η τεράστια εσωτερική του δύναμη για να αχθεί δια της αγωγής στη δυνατότητα να προσεγγίζει το αληθινό, το ωραίο και το αγαθό. Με τη δύναμη αυτή επιβιώνει τόσες χιλιάδες χρόνια και προσχεδιάζει και το μέλλον των παιδιών του.

Αν καταναλώσει όλη την ενέργειά του για το ίδιο προσωπικό συμφέρον, τότε γίνεται ρίψασπις και επίορκος, ως φθηνός «συμφεροντολόγος». Είναι λοιπόν θέμα ηθικό η

συμμετοχή μας στην ευθύνη της δημιουργίας παραγωγικού συνόλου. Είναι υπέρτατο **καθήκον**, απόλυτο και άκαμπτο, η συμμετοχή μας στο έργο της Κοινωνίας μας με απώτερο σκοπό **μια υπέρτατη, ιδεατή ίσως, πραγματικότητα.**

Η συμμετοχή μας είναι το μερτικό ευθύνης μας, αλλά και το ηθικό εισόδημά μας. Υπάρχει μια μικρή πιθανότητα να μας το αναγνωρίσουν οι συνάνθρωποί μας και να μας αγαπήσουν με την καρδιά τους, η οποία θα νοιώθει την ευγνωμοσύνη για την προσφορά μας. Και αν δεν συμβεί αυτό, υπάρχει η πιθανότητα μιας προσωπικής λύτρωσης, η οποία πάντοτε συνοδεύει την εκτέλεση του καθήκοντός μας.

Οι ατομικές μας, όμως, δυνάμεις είναι πενιχρές, απέναντι στις φοβερές προκλήσεις του σύγχρονου περιβάλλοντός μας. Μόνον με τη σύμπραξη με τους συνανθρώπους μας θα έχουμε κάποια ελπίδα για θετικό αποτέλεσμα. Είναι χαλεποί οι καιροί μας και οι οδοί δύσβατοι και ναρκοθετημένοι. Χέρι-χέρι και με μια ανάσα, μπορούμε[*]

Η **Παιδεία**, με το ιδανικό της, την **[συν]ανθρωποποίηση** των ατόμων, σε μια «μαζική» κοινωνία, που είναι πεδίο των «νάρκισσων», «αλαζόνων- μακιαβελικών τύπων» και όπου ισχύει το «όλοι εναντίον όλων», είναι **η μοναδική διέξοδος.**

Η Παιδεία, συμπερασματικά, με αυτή τη μορφή, είναι ένα αντίδοτο στη δυστυχία του ανθρώπου. Γιατί ρίχνει φως στην πραγματικότητα, βελτιώνει τις σχέσεις των συνανθρώπων και τελικά, όχι σπάνια, αμβλύνει την ένταση της δυστυχίας. Μας κάνει πιο δυνατούς και ικανούς, ώστε να βιώνουμε σχετικά πιο «ωραία» τη ζωή, ακόμη και στις πάρα πολύ δύσκολες πτυχές της. Η παιδεία, που παράγει αυτά τα αγαθά είναι εκείνη, που οι αρχαίοι προγονοί μας εμπνεύστηκαν. Πνευματική του αρχή είναι ο ανθρωπισμός και όχι η ατομοκρατία. Πέραν από ένα αυτόνομο «εγώ» υπάρχει μια εικόνα, ως ιδέα του ανθρώπου. Μια εικόνα, που ισχύει και υποχρεώνει το ανθρώπινο είδος, όπως την έπλασαν οι παιδαγωγοί, οι ποιητές, οι καλλιτέχνες, οι ερευνητές και οι φιλόσοφοι.

Η κρίση, που μας κατατρώχει, που είναι ουσιαστικά παγκόσμια, ίσως, είναι και μοναδική ευκαιρία αφύπνισης όλων μας. Τα πρώτα σημάδια είναι ήδη ορατά στη μορφή του **εθελοντισμού**. Τα προβλήματα πια είναι πανανθρώπινα και δεν λύνονται με αλληλοσυγκρούσεις. Απαιτούν συναίρεση, διάλογο και συναινετικές λύσεις. Όχι με «αλληλοσφαγές». Οι άνθρωποι δεν μπορούν να ζουν, συνέχεια, μέσα στο μίσος και την έχθρα, γιατί είναι γεννήματα έρωτα και αγάπης. Κατά βάση, απεχθάνονται τον ψεύτη, τον άσχημο και τον κακό εαυτό τους. Από τη φύση τους προτιμούν, ως αξίες, την **αλήθεια, το ωραίο και το αγαθό. Μόνον που είναι δυσπρόσιτες αξίες. Φυτρώνουν μόνον σε «εδάφη» σχολαστικά και άρτια «καλλιεργημένα».**

Μόνον η Παιδαγωγία και η Ανδραγωγία αναπτύσσουν τις γόνιμες ανθρώπινες συνειδήσεις, που είναι το μεγάλο ζητούμενο όλων των εποχών. Και της δικής μας.

Δύσκολη η οδός, αλλά είμαστε υποχρεωμένοι να την ακολουθήσουμε.

Δημήτριος Μπάκας [Ιουν.2012]

[*] Έχει συμπεριληφθεί στους στόχους του υπό συγκρότηση **ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ Ε.Δ.**, « Στργος Μακρυγιάννης» και η ίδρυση **ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΑΝΔΡΑΓΩΓΙΑΣ**. Ελπίζουμε να ενόσουμε τις δυνάμεις μας. Οι συνάδελφοι είναι οι πιο κατάλληλοι για αυτού του είδους δυσκολίες, γιατί από τις παραγωγικές Σχολές, αλλά και τις εμπειρίες τους στο στράτευμα, έχουν βιώσει την αξία της σφαιρικής παιδείας, πριν οι ίδιοι τη διδάξουν.

